

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η αυτοβιογραφία του φωτός

(Στο κείμενο «μιλάει» το φως)

Η κορυφαία πράξη στην εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη Γη υπήρξε η εμφάνιση του ανθρώπου. Ελπίζω ότι δεν θα θεωρηθεί αυτό κρίση μεροληπτική, που οφείλεται στους ιδιαίτερους δεσμούς μου με τον άνθρωπο. Δεν μπορεί όμως να αμφισβητηθεί ότι το προικισμένο αυτό ον της εξελίξεως κατόρθωσε γρήγορα να κυριαρχήσει στον πλανήτη. Έχει εποικήσει σχεδόν κάθε γωνιά του, κατέκτησε τις θάλασσες και τον αέρα και καθυπόταξε την φύση για τις δικές του αποκλειστικά ανάγκες.

Δύσκολα πάντως γίνεται πιστευτό ότι ο άνθρωπος έχει κοινές ρίζες με άλλα θηλαστικά, και μάλιστα με κάποια είδη πιθήκων· ούτε τις ίδιες ικανότητες έχουν ούτε παρόμοια νοημοσύνη δείχνουν. Η κοινή όμως αυτή καταγωγή δεν φαίνεται πια να αμφισβητείται. Μόνον που χρειάσθηκαν εκατομμύρια χρόνια για να εξελιχθεί ο ανθρώπινος εγκέφαλος και το νευρικό του σύστημα στα σημερινά επίπεδα πολυπλοκότητας και οργάνωσης. Από τότε όμως επέρχεται μια βαθύτατη αλλαγή στην εξελικτική πορεία του ανθρώπου. Η βιολογική εξέλιξη του είδους υπερφαλαγγίζεται από τις κατακτήσεις του νου και της εμπειρίας, που μέσω της γλώσσας ή της μνήμης μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. Ομολογώ ότι, αν δεν το ζούσα, δύσκολα θα το πίστευα. Είναι όμως γεγονός ότι σε λιγότερο από είκοσι χιλιάδες χρόνια οι κυνηγετικές φυλές και οι νομάδες, χάρις στην επιταχυνόμενη πολιτιστική εξέλιξη, γίνονται οι σημερινοί άνθρωποι: καλλιτέχνες και επιστήμονες, επινοητές τεχνολογικών εξελίξεων, με συνείδηση του εαυτού τους και του κόσμου.

Δεν αξίζει να επιμείνω σε λεπτομέρειες. Το γεγονός είναι ότι σήμερα, που διηγούμαι τα πάθη μου και τα πάθη του Σύμπαντος, δεν αμφισβητείται η διανοητική υπεροχή του ανθρώπου· και είναι πράγματι σπουδαία και ατέλειωτα τα επιτεύγματά του. Είναι ωστόσο αλήθεια ότι η απίστευτη αυτή πρόοδος δεν συνοδεύεται από ανάλογο σεβασμό απέναντι στο περιβάλλον του πλανήτη· ούτε δείχνει ο άνθρωπος φροντίδα για τα θαυμαστά δημιουργήματα της φύσης και την ποικιλία της ζωής. Η ασυλλόγιστη αυτή στάση δεν παύει να προκαλεί την λύπη, αλλά και την έντονη ανησυχία μου. Πολλές φορές, στις ατέρμονες περιπλανήσεις μου, έζησα την Αρχή, συχνά όμως και το Τέλος. Κανένα ουράνιο σώμα – και αυτό ασφαλώς ισχύει για την Γη – δεν έχει κάπου γραμμένη μια μοίρα αιώνια, ούτε ο άνθρωπος κάποιον αόρατο, παντοτινό προστάτη. Είθε λοιπόν να μην λείψει οριστικά η ευθύνη, και να επικρατήσουν στην Γη οι δυνάμεις του Καλού και η σοφία.

Είναι πάντως άξιο προσοχής – και τούτο συνδέεται άμεσα με μένα – ότι ο άνθρωπος διέθετε από παλιά έμφυτη την περιέργεια να μάθει για τον κόσμο και τον εαυτό του, να καταλάβει το Όλον που τον περιβάλλει. Έπλασε μύθους και θεούς που ερμήνευαν τα φυσικά φαινόμενα και την δική του μοίρα. Και ίσως κατηγορηθώ για οίηση, αλλά στο φως και στα χιλιάδες πρόσωπά του απέδωσε πάντοτε ρόλο μεγάλο.

Σε αυτό βοήθησε τα μέγιστα η μεθοδευμένη διαδικασία γνώσεων και ελέγχου, που θα ονομασθεί επιστήμη. Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι η επιστήμη έχει τις ρίζες της σε μια αρχαία χώρα με θαυμαστή – όχι πάλι να το υπερηφανευθώ! – διαύγεια φωτός. Εκεί άνθησε ένας σπουδαίος πολιτισμός και τέθηκαν για πρώτη φορά τα ερωτήματα που αφορούν τον κόσμο και την ερμηνεία του. Η ανάπτυξη όμως της επιστήμης, που θα οδηγήσει σε μεγάλες ανακαλύψεις και εφαρμογές, κυρίως σφραγίζει τους πρόσφατους αιώνες. Η δύναμη της ανθρώπινης ευφυΐας θα συλλάβει πολλά από όσα έζησα και είδα στις περιπλανήσεις μου, και θα ερευνήσει τον κόσμο με επίμονες παρατηρήσεις και

πειράματα. Έτσι ανακάλυψε τους βασικούς νόμους που διέπουν τα φαινόμενα, αλλά και την βαθύτερή τους σχέση. Γνωρίζει πια τα μυστικά της ύλης και των χημικών μορίων που συνθέτουν την ζωή. Μελέτησε, ακόμα και με συσκευές που με συντροφεύουν στο Διάστημα, τα άστρα και τους πλανήτες.

Την ανθρώπινη όμως επιστήμη θα απασχολήσει ιδιαίτερα το φως. Με κολακεύει αυτό τα μέγιστα, αφού κάθε μορφή φωτός έχει πρώτου βαθμού συγγένεια με μένα. Πώς λοιπόν να μη νιώσω ικανοποίηση εγώ, μια όψη του φωτός, όταν χάρις στο φως η επιστήμη οδηγήθηκε στις πιο μεγάλες της επαναστάσεις και τομές;

Απόσπασμα από το βιβλίο του Γ. Γραμματικάκη, *Αυτοβιογραφία του φωτός*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2005, σελ. 447-8.

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (110-120 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Με βάση τις σχετικές αναφορές του κειμένου, να γράψετε στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο λόγου τη λέξη **Σωστό**, αν το περιεχόμενό της είναι σωστό, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένο:

α. Η τάση του ανθρώπου να γνωρίσει τον κόσμο ήταν επίκτητη.

β. Η βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου υπήρξε ανάλογη με την πνευματική πρόοδό του.

γ. Η επιστημονική σκέψη ξεκίνησε όταν τέθηκαν κοσμολογικά ερωτήματα.

δ. Το «φως» ως αφηγητής επικροτεί τη συμπεριφορά του ανθρώπου προς το περιβάλλον.

ε. Στο κείμενο η λέξη «φως» χρησιμοποιείται με πολλές σημασίες.

Μονάδες 10

B2. α) Να αναφέρετε δύο (2) χαρακτηριστικά του στοχαστικού δοκιμίου τα οποία συναντώνται στο κείμενο που σας δίνεται, με τις αντίστοιχες παραπομπές.

Μονάδες 2

β) Να καταγράψετε τα δομικά μέρη της πέμπτης παραγράφου του κειμένου («Σε αυτό βοήθησε [...] πλανήτες»).

Μονάδες 3

B3. Να αναλύσετε καθεμία από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις του κειμένου στα συνθετικά της μέρη (μονάδες 5) και να γράψετε μία νέα σύνθετη ή απλή λέξη ομόρριζη με το τελευταίο συνθετικό της (μονάδες 5):

εποικήσει, ασυλλόγιστη, καθυπόταξε, ατέρμονες, περιπλανήσεις.

Μονάδες 10

B4. α) Το κείμενο κλείνει με ένα ρητορικό ερώτημα. Να σχολιάσετε τη λειτουργία του σε σχέση με το ύφος και το νόημα του κειμένου.

Μονάδες 4

β) Το κείμενο, σύμφωνα με τον τίτλο του, χαρακτηρίζεται ως αυτοβιογραφία. Να δώσετε δύο παραδείγματα μέσα από το κείμενο τα οποία να επιβεβαιώνουν αυτόν τον χαρακτηρισμό.

Μονάδες 2

γ) «Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι η επιστήμη έχει τις ρίζες της σε μια αρχαία χώρα με θαυμαστή – όχι πάλι να το υπερηφανευθώ! – διαύγεια φωτός». Να εξηγήσετε τι προσφέρουν στο νόημα του συγκεκριμένου αποσπάσματος η διπλή παύλα και το θαυμαστικό.

Μονάδες 4

Γ1. Συμμετέχετε σε έναν διαγωνισμό μαθητικού δοκιμίου με θέμα: «Ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στη Γη έχει καταφέρει να αξιοποιήσει το φυσικό

περιβάλλον προς όφελός του. Ωστόσο, σύμφωνα με ορισμένους έχει υπερβεί το μέτρο στη σχέση του με τη φύση».

Στο δοκίμιό σας να παρουσιάσετε δύο σημαντικά επιτεύγματα του ανθρώπου στην προσπάθεια του να αξιοποιήσει το φυσικό περιβάλλον και δύο περιπτώσεις υπέρβασης του μέτρου στη σχέση του με τη φύση, αιτιολογώντας τις απόψεις σας.

Το κείμενό σας θα έχει έκταση 500-600 λέξεις.

Να δώσετε έναν τίτλο στο δοκίμιό σας.

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Το κείμενο αναφέρεται στην κυριαρχία του ανθρώπου στη γη, η οποία επηρέασε καθοριστικά την πορεία του πλανήτη. Ειδικότερα, σημειώνεται πως παρά την κοινή καταγωγή του ανθρώπου με τους πιθήκους, ο ανθρώπινος πολιτισμός εξελίχθηκε ραγδαία, όπως μαρτυρούν τα ποικίλα επιτεύγματα που έχει να επιδείξει. Ωστόσο, διευκρινίζεται πως αυτή η εξέλιξη είναι αλόγιστη, διασαλεύοντας τη φυσική ισορροπία με τον κίνδυνο μιας ολικής καταστροφής της γης. Παρ' όλα αυτά, η έμφυτη ανθρώπινη περιέργεια εκφράζεται συγχρόνως μέσα από την πλειάδα των νοητικών και επιστημονικών ανακαλύψεων και κατακτήσεων, που συνέβαλαν στη γνώση και τη βελτίωση της θέσης του ανθρώπου. Καταληκτικά, υπογραμμίζεται πως η αρχαία Ελλάδα υπήρξε το λίκνο όλης αυτής της εξέλιξης, η οποία επεκτάθηκε στη συνέχεια και σε άλλες χώρες, με απώτερο σκοπό την αναζήτηση της αλήθειας και τη δημιουργία λαμπρών έργων.

B1.

α. Λάθος

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Λάθος

ε. Σωστό

B2.

α) Δύο χαρακτηριστικά στοιχεία του στοχαστικό δοκιμίου που συναντώνται στο κείμενο είναι:

Η μεταφορική/ποιητική λειτουργία της γλώσσας: «Κανένα ουράνιο σώμα [...] δεν έχει κάπου γραμμένη μια μοίρα αιώνια, ούτε ο άνθρωπος κάποιον αόρατο, παντοτινό προστάτη». (3^η παράγραφος).

Ο προσωπικός και εξομολογητικός τόνος: «Το γεγονός είναι ότι σήμερα, που διηγούμαι τα πάθη μου και τα πάθη του Σύμπαντος...» (3^η παράγραφος).

β) Τα **δομικά στοιχεία** της πέμπτης παραγράφου είναι:

Θεματική περίοδος: «Σε αυτό βοήθησε τα μέγιστα... επιστήμη».

Λεπτομέρειες/ σχόλια: «Δεν είναι ίσως τυχαίο... τα άστρα και τους πλανήτες».

Περίοδος κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

B3.

εποικήσει: επί-οικίζω, οικισμός

ασυλλόγιστη: α (στερητικό)-συν-λογίζομαι, συλλογισμός

καθυπόταξε: κατά-υπό-τάσσω, ταγμένος

ατέρμονες: α (στερητικό)-τερματίζω, τερματικός

περιπλανήσεις: περί-πλανώμαι, πλάνη

B4.

α) Το ρητορικό ερώτημα στο τέλος του κειμένου καθιστά το ύφος προσωπικό, άμεσο και γι' αυτό πιο παραστατικό. Ταυτόχρονα, ισοδυναμεί με καταφατική πρόταση, η οποία ενισχύει τη θέση του συγγραφέα αναφορικά με τη σημασία του «φωτός» για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του.

β) Δύο παραδείγματα που επιβεβαιώνουν την ένταξη του αποσπάσματος στο γραμματειακό είδος της αυτοβιογραφίας είναι:

Η αφήγηση προσωπικών βιωμάτων/εμπειριών: «Πολλές φορές στις ατέρμονες περιπλανήσεις μου, έζησα την Αρχή, συχνά όμως και το τέλος. » (3^η παράγραφος).

Η χρήση του α' ενικού προσώπου «Πώς λοιπόν να μη νιώσω ικανοποίηση εγώ...» (6^η παράγραφος).

γ) Η **διπλή παύλα** περιέχει ένα προσωπικό σχόλιο του συγγραφέα σε α' ρηματικό πρόσωπο και το **θαυμαστικό** εκφράζει θαυμασμό (ενδεχομένως κι έναν αδιόρατο αυτοσαρκασμό) εκ μέρους του αφηγητή. Γενικότερα, με τη χρήση των συγκεκριμένων σημείων στίξης το ύφος του κειμένου είναι προφορικό, άμεσο και παραστατικό.

Γ1.

«Άνθρωπος και φύση»

Πρόλογος

Η ιστορική πορεία του ανθρώπου είναι συνυφασμένη-για να μην πούμε-απολύτως εξαρτημένη από το φυσικό περιβάλλον. Χάρη στο φυσικό περιβάλλον ο άνθρωπος εξασφαλίζει την επιβίωση και όλους τους πόρους για να αναπτυχθεί πνευματικά και συνεπώς πολιτισμικά.

Κύριο μέρος

Α' ζητούμενο: Δύο σημαντικά επιτεύγματα του ανθρώπου στην προσπάθειά του να αξιοποιήσει το φυσικό περιβάλλον

Αναλυτικότερα, ο άνθρωπος κατόρθωσε να αξιοποιήσει:

- Τη γη, το υδάτινο στοιχείο εξασφαλίζοντας την τροφή, αλλά και την οικονομική του ανάπτυξη. Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία καλύπτουν τις βασικές βιοτικές μας ανάγκες. Ταυτόχρονα, η υλοτομία, η αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου και η ναυτιλία έβαλαν τα θεμέλια για την οικονομική ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Και όλοι αντιλαμβανόμαστε ότι χωρίς αυτή την οικονομική ανάπτυξη θα ήταν αδύνατη η ανάπτυξη του πολιτισμού τόσο του τεχνικού όσο και του πνευματικού.
- Πέρα απ' αυτά και μιλώντας για το σήμερα, η αλματώδης ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας συνέβαλε στην ανακάλυψη και τη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας (π.χ. ηλιακή, αιολική). Με την αξιοποίησή τους επιτυγχάνεται η εξοικονόμηση των «παραδοσιακών» μορφών ενέργειας (π.χ. ξυλεία, λιγνίτης, πετρέλαιο), αλλά κυρίως η λεγόμενη «αειφόρος ανάπτυξη» μέσω της οποίας προστατεύεται η ισορροπία του οικοσυστήματος.

Β' ζητούμενο: Δύο περιπτώσεις υπέρβασης του μέτρου σε σχέση με τη φύση

Ωστόσο, ο άνθρωπος είναι αγνώμων απέναντι στη φύση, εκμεταλλεύεται την υπεροχή του και φερόμενος άπληστα και αλαζονικά υπερβαίνει το μέτρο.

Πιο συγκεκριμένα, αυτή η συμπεριφορά γίνεται εύκολα διακριτή, εάν αναλογιστούμε ότι:

- Ο άνθρωπος παίρνει από τη φύση περισσότερα από όσα αυτή μπορεί να προσφέρει. Αυτό συνιστά απόρροια όχι μόνο των καταναλωτικών μας τάσεων (που είναι ιδιαίτερα αυξημένες στον «Δυτικό κόσμο»), αλλά και της μεγάλης αύξησης του πληθυσμού της γης κατά τα τελευταία χρόνια. Ο πληθυσμός του πλανήτη μας είναι περίπου 7,5 δισεκατομμύρια, αριθμός που σύμφωνα με έρευνες του ΟΗΕ αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, οι δυνατότητες της φύσης εξαντλούνται και υπάρχει το ενδεχόμενο τα επόμενα χρόνια η ανθρωπότητα να συναντήσει δυσκολίες λόγω της ανεπάρκειας πρώτων υλών και τροφίμων.
- Το περιβάλλον καταστρέφεται γεγονός που αποτελεί τρανή απόδειξη της εκμετάλλευσης και της κακοποίησης που υφίσταται ο πλανήτης μας. Ο άνθρωπος στην προσπάθεια του να αναπτυχθεί και έχοντας ως μία από τις βασικότερες προτεραιότητές του το οικονομικό κέρδος ρυπαίνει και μολύνει το περιβάλλον. Από τη μια οι βιομηχανικές μονάδες και οι πυρηνικές δοκιμές καταστρέφουν τη χλωρίδα και την πανίδα του πλανήτη, αυξάνοντας παράλληλα τους ρύπους στην ατμόσφαιρα. Αλλά και μεγάλο μέρος της κοινωνίας καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον ελλείψει οικολογικής συνείδησης.

Επίλογος

Οι ειδικοί «κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου». Διαρκώς μας ενημερώνουν και μας προειδοποιούν για τις επιπτώσεις που θα έχει-ακόμα και στο άμεσο μέλλον-η εκτεταμένη οικολογική καταστροφή. Είναι, λοιπόν, καθήκον όλων μας (του ατόμου, της κοινωνίας, της πολιτείας, της διεθνούς κοινότητας) να εφαρμόσει αυστηρά όλες τις συνθήκες για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτοσκοπός μας πρέπει να είναι η επίδειξη σεβασμού απέναντι στη φύση και η επίγνωση της αδυναμίας επιβίωσής μας χωρίς τη συνδρομή της.